

Rippl -Rónai József (1861-1927)

Virágot szedő nők (Nők erdőben) 1915

Olaj, lemezpapír 23,5x44cm

Jelezve jobbra lent: Rónai.

Hátlapján: női portré, Rippl-Rónai korai színes kontúr-rajza, és a művész sajátkezü feljegyzései: "Projektum. Grünwald Vilmos Andrassy úti villájának ebédlőjéhez Rippl-Rónai" - és még néhány rosszul olvasható szó "...sötétzöld ..festett falhoz." Idegen kézzel: Fränkel műkereskedés R.T.

Irodalom:

•Lázár Béla: Rippl-Rónai József Magyar Iparművészet 1912. 81-100 és főleg Imre Györgyi 106-107. számú kép-analízisei / in: Rippl-Rónai katalógus 1998 / foglalkoznak még a projektumaival. Lásd még Plesznivy Edit 108. számú képanalízisét u.o.

"Mozaiokban, vagy freskóban, mindegy, csak faldíszben fejezhesse ki álmait... életkedvét, melyet ragyogó színei szimbolizálnak." /Lázár Béla: Rippl-Rónai József Magyar Iparművészet, 1912. 88./

Megvan a gombhoz a kabát!

1915 augusztus 31-én Rippl-Rónai levelet írt Lázár Béla művészettörténész, műkritikusnak /1/ szerveződő kiállítására /2/ részleteiről. A levél utóiratában szerepel egy mondat, amit mindeddig nem tudtunk értelmezni; a Rippl-Rónai kiállítás nagy katalógusában is jegyzet nélkül maradt. A mondat így szól, nyilvánvalóan Lázár Béla egy felvetésére: "A Grünwald képet elkészítenem teljes képtelenség. Most rajzolom a tanulmányokat hozzá." A Grünwald névhez a művészettörténész reflex az Iványi nevet asszociálja, de ez a feloldás zsákutcának bizonyult. És most, e kis kép, - felbukkanva az évtizedek homályából - berajzol egy üresen maradt kockát Rippl-Rónai életművében. De nemcsak felbukkant egy eddig ismeretlen mű, hanem a kép hátán olvasható feljegyzések Rippl-Rónai hevenyészett kézírásával, megadják a helyes irányát is a további vizsgálódásoknak. Az 1915-re forduló év Rippl-Rónai életének egyik mélypontja: a franciaországi Le Puy városában van, a chartreuse-i kolostorban, internáltként. /3/ Francia barátainak köszönhetően, február 28-án szabadul öt hónapos rabságából. Itthoni barátai megpróbálják felrázni, munkára buzdítani. Képünk e törekvések eredményeként születhetett, és e feltételezésünket igazolandó, bizonyos családi összefonódásokról is szót kell ejtenünk az analízis során. Munkám csak addig volt már-már reménytelen, míg a megbízóként feltüntetett Grünwald nevet végre azonosítani nem sikerült. Miután ez megtörtént, már világossá váltak az összefüggések. Grünwald Vilmos és öt fivére 1897-ben tették át építési vállalkozásukat Budapestre, és 1918-ban már egyikük sem élt. /4/ Számunkra fontos: volt egy húguk is, Sarolta, aki viszont

Schiffer Miksa építési vállalkozó felesége volt, és emlékezzünk csak vissza az 1998-as Rippl-Rónai kiállítás jelentős darabjára, az 1911-ben készült *Schiffer Miksáné lányai*val című pannóra. /5/ A baloldalon álló fehér ruhás nőalak nagy sárga kalappal, tehát Grünwald Sarolta. És még mindig nem értünk végére a családi referenciáknak: képünk megrendelőjének, Grünwald Vilmosnak feleségét Ernst Paulának hívták, - aki Ernst Lajos művészeti író, a - kiállítási helyiségként máig is létező - Ernst Múzeum megalapítójának testvére volt. Rippl-Rónai 1912-ben Ernst Lajos megbízására csinálja meg az Ernst Múzeum lépcsőházi üvegablakát, mely szerencsére nem követte Rippl-Rónai iparművészeti alkotásai legnagyobb részének szerencsétlen sorsát, mindmáig gyönyörködhetünk benne. Ernst Lajos 1915-ben, miután Rippl-Rónai hazatért, rábeszélte őt az internálása alatt készített rajzainak Ernst Múzeumbeli őszi kiállítására. Lázár Béla, Ernst Lajos művészeti tanácsadója tudta, hogy Rippl Grünwald Vilmos számára dolgozik, és remélte, hogy e őszi kiállításra a művész talán már az elkészült művet is beküldheti. Erre a propozícióra válaszolja tehát Rippl-Rónai 1915 augusztus 31-én a már idézett sorokat, hogy tehát még csak a tervezés stádiumában tart.

"Grünwald Vilmos Andrassy úti villájának ebédlője" - határozza meg Rippl képe hátán a helyet, ahová megbízása köti. Gábor Eszter kutatásai nyomán kirajzolódnak a Grünwald család lakóhelyei, és ez témánk szempontjából azért lényeges, mert a Lakás és címjegyzékben az 1914-es évben Grünwaldék még a Bajza utca 3/a-ban laknak / az utca számozása azóta megváltozott! /, majd a további években nevüket e regiszterben már nem találja. /6/ A Kozma utcai zsidó temető kartotékjából derült ki /7/, hogy Grünwald Vilmos 1917 március 14-én otthonában, az Andrassy út 120-ban halt meg. Az Andrassy úti 120-ban lévő két lakásos villa 1914-15-ben épült. Ezek az adatok megrajzolják hátterét Rippl-Rónai megbízásának. Grünwald Vilmos Rippl-Rónai művét új lakásának ebédlőjébe szánta. Azt a művészt foglalkoztatta tehát, akit sógora Ernst Lajos már régen a figyelmébe ajánlhatott, és akit másik sógora, Schiffer Miksa, Munkácsy utcai villája nagy szalonjában már oly sikerrel foglalkoztatott.

Rippl képe megszületésének hátterével foglalkozó áttekintésünk végére még annak a konzekvenciának a levonása kívánkozik, hogy Grünwald Vilmos 1917 márciusában bekövetkezett halála, feltételezve már korábbi betegségét, magyarázatot kínálhat arra, hogy végül is miért nem készült el Rippl-Rónai projektumának kivitelezett változata. De még egy feltételezés felmerül, amit itt meg kell említenem. Rippl-

109. ▶

Rippl-Rónai József (1861-1927)

Virágot szedő nők (Nők erdőben) 1915

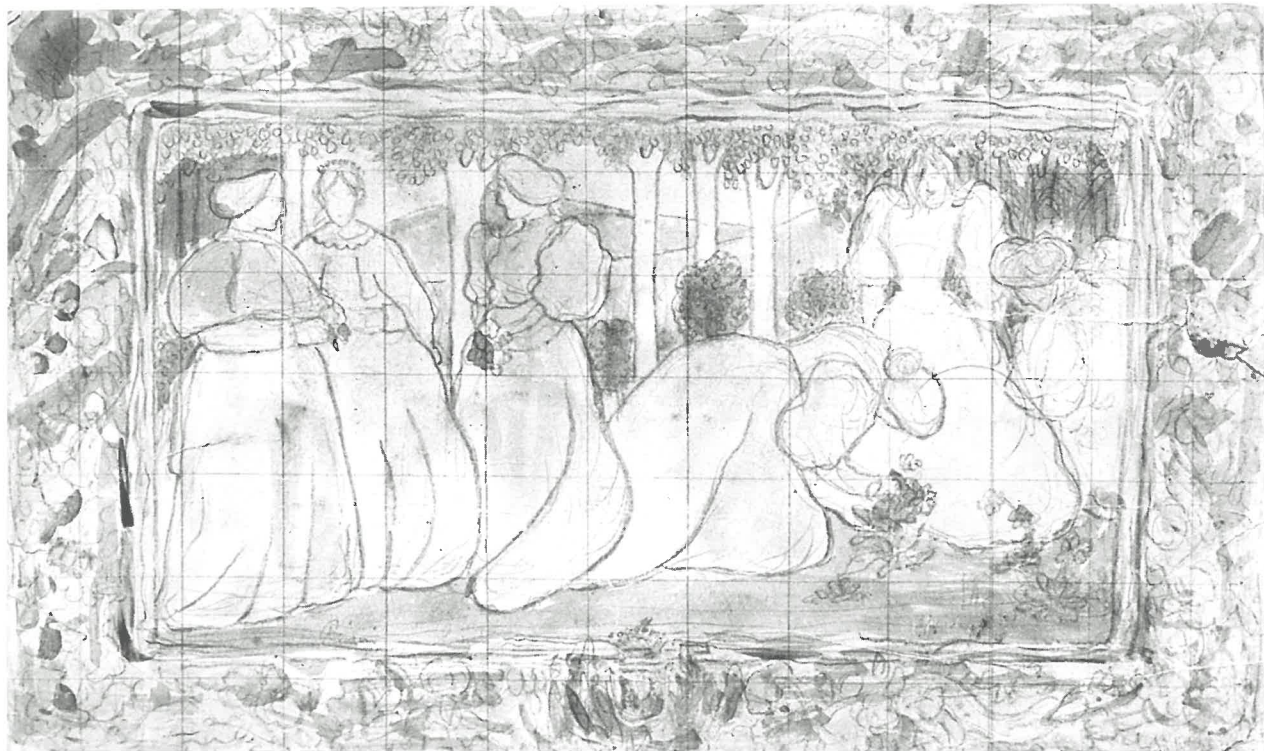
Olaj, lemezpapír 23.5x44 cm

Jelezve jobbra lent: Rónai 98

Kikiáltási ár: 2.500.000 Ft

Védett

Rippl-Rónai József: Virágot szedő nők 1895 körül

Rónai egyik legfontosabb, nagyméretű "projektuma", az 1911-ben készült *Park aktokkal* / Pécs, Janus Pannonius Múzeum / még 1958-ban is Grünwald Valéria festőművész - Grünwald Vilmos és Ernst Paula lánya - tulajdonában volt. /8/ E kép nem szerepelt kiállításokon a korai években, de még a két világháború között sem, nyilvánvaló, hogy elkészülte után már Grünwaldék birtokába került, és talán az Andrássy útra költözésük után, 1915 őszén már úgy ítélték meg, hogy megfelelő azon a falfelületen, amely helyet eredetileg Rippl egy új művének szánták. Kis képünk tehát különösen fontos az avatja, hogy önmagában, kiérleltbb változat nélkül testesíti meg Rippl-Rónai egy nagygigényű, dekoratív vállalkozását.

"Projektum" /9/ - írja a művész a kép hátoldalára. Nem "terv" - ehhez vagy ahhoz a műhöz: e kifejezéssel is rangot ad a feladatnak, megemeli, ünnepélyessé teszi. Hogy munkásságában milyen jelentőségűnek érezte kb. 1910-től 1915-ig ezt a műfajt, mondja el ő maga. "...*azt éreztem, hogy dekoratív hatást pl. mozaiknál, üvegfestésnél, tapisszériáknál sőt sokszor a nagyobb falfestményeknél határozottabban kell a projektumot / a tervrajzot avagy a festményt / elkészíteni - körülbelül úgy hogy már mint tervezet is késznek hasson / kiemelés tölem, B.M. / ... Minden vonásnak a maga alakjában, vastagságában kell kivitelre kerülni... Ezek a képeim, melyek magukban véve tényleg képhatásúak, ezek valójában mégis iparművészetet akarnak szolgálni. Mondhatom neked édes Ödönöm, hogy míg idáig jutottam, sok víz folyt le a Dunán - igen nagy és igen komoly keresésnek, búvárkodásnak lehet mondani az eredményt, ami szerintem igen érdekes, új és individuális. Gyönyörű, de nehéz probléma."/10/*

E soroknak leglényegesebb mondanivalója az, hogy már kicsiben az egészet akarja láttatni, e munkái nem tervek, hanem erőteljesen feszülő kész kompozíciók.

Az 1911-12-es műcsarnoki kiállításon szereplő műveit egyenesen budapesti paloták belső díszítésére szánt projektumokként állítja ki. Az ekkor kiállított projektumok között van két olyan főmű is, melyek a pettyes korszakának legjelentősebb alkotásai, mint a Magyar nemzeti Galériában lévő *Parkban festem Lazarine-t és Anellát, Heppiéknek melegük van*, és a kaposvári múzeumban lévő *Modelljeim kaposvári kertemben*. Talán e két mű jelentősége érteti meg velünk, hogy mit is ért Rippl-Rónai a "projektum" kifejezésen. Befejezett mű tehát, mely magában hordja az összes lehetőséget, a majd szerencsés esetben megvalósítható végső változat esszenciáját. Szerencsés esetben - mondom, de annál nagyobb a projektumok jelentősége, hiszen tudjuk, hogy Rippl-Rónainak igen kevés olyan jellegű törekvése válhatott valóra, mint a *Schiffer-villa pannója* /1911/, vagy az *Ernst üvegablak* /1912/ "pedig mindig vágytam ilyesmire és főleg a festészetben vágytam a nagy területekre, melyeken éppen az én festés módom volna a helyén. Hiszen éppen ez a festés az, mely a legkorszerűbb volna a monumentális épületek belsejében..." /11/ Kernstok Károly például oly fontosnak látta ezt, hogy még a Rippl búcsúztató gyászbeszédében is teret szentelt a kérdésnek: "...falakat szeretett volna telefesteni, színesen, buján, Ripplisen, erre neki alkalmat nem adták... kiknek módjukban lett volna erről gondoskodni, azok nem látták Rippl nagyszerű dekoratív erejét." /12/

Nem véletlen, hogy Rippl-Rónai úgy érezte, hogy stílusa megérett a nagyobb, dekoratív feladatok beteljesítésére. Új

Maurice Denis: Asszonyok a pataknál 1894 Üvegablakterv

stílusát, mely 1907-8-tól lesz egyre inkább jellemző képeire, az életöröm és a céltudatos magabiztosság hatja át. Stílusára az ún. "pöttyös" technika a jellemző, tehát a kép felületét aránylag nagyméretű, izgatottan vibráló pöttyök borítják, a formákat kontúrok szakítják ki környezetükből. A pöttyözési eljárás leginkább a francia Fauves művészcsoporthoz tartozik, melynek tevékenységében találja meg előzményét, Rippl-Rónai újra csak a legmodernebb nyugat-európai törekvésekkel van szinkronban. Fontos jellegzetessége e képen is teljes pompájában kibontakozó stílusának, hogy nem keveri a színeket, - ő ezt az eljárást a "színtüzesítés parancsának" nevezi - a tiszta színek teljes intenzitásukban, de mondhatjuk úgy is, brutalitásukban jelennek meg. Ezek az átütő színek mégis kordában tartottak, a kontúrozás szellemesen

Rippl-Rónai József: Gobelin-ek készített olajfestésű terv

és nagyvonalúan, nagy dekoratív egységekbe rendezi a kompozíció elemeit. Nézzük meg e kis kép felfokozott színeit, a festék vibráló életerejét, és ugyanakkor csodálattal kell adóznunk annak a nagyon is kiszámított fékeződőnek, amely ezt a vizuális élményt megnyugtató és harmonikus mederbe tereli.

Képünknek egyik előzményét, a Magyar Iparművészet 1912-es évfolyamában lephetjük meg. /13/ E mű minden valószínűség szerint 1911-ben készült, és ahogy aláírásából megtudjuk, "gobelin-ek készített olajfestésű terv." A figurális részben, - ha összehasonlítjuk képünkkel - csak csekély az eltérés, lényegében a jobboldali csoport középső lányfigurája szerepel más beállításban. Annál nagyobb a különbség a környezetben, ahol nem kis meglepetésünkre a *Schiffer-falkép* fordított 'y' rajzú útját - végén az ideális élet színterét reprezentáló kastélyal - látjuk viszont. Egyértelmű, hogy e 1912-ben megjelent projektum a Schiffer villa díszítéséhez készült egyik terv, amely végül nem valósult meg, helyette készült az ismert pannó. A képi ötlet a feszesen komponált leánycsoportokkal, mint fel nem használt szellemi termék immár egészen más környezetben bukkan újra fel 1915-ben: képünk leány alakjai kis erdei tisztáson, fatörzsek által tördelt térben, - amelyet sárga út, vagy kastélyfal /?/ határol, végzik szelíd, mondhatnánk "ideális" tevékenységüket. És mennyire ismerősek e nemcsak tevékenységükben, de megjelenésükben is idealizált nőalakok! Ez a szűz nő típus végigvonul az inspiráló francia közeg, pl. Maurice Denis művészetén csakúgy, mint a rippl-i életművön, - gondoljunk a karcsú, varázslatos nőfigurákra. Rippl-Rónai egy 1895 körüli kontúrrajzos akvarelljén leltük meg első felbukkanását ennek a szimmetrikus, három-három leányfigurát csoportba rendelő kompozíciónak, a teret már e korai variáns is fatörzsek tagolják. De ugyanők tétovázznak, léteznek Rippl-Rónai 1895-ös *Les Vierges / Szűzek* / című Bing által Párizsban kiadott litografált könyvecské lapjain, vagy a virágot tartó *Vörös ruhás nő* /1898/ mesteri hízmészen is. Képünk akár üvegablak projektuma, akár pannóé, letéteményese a hosszú múltú rippl-i gondolatnak, - a szépségtől.

B.M.

Jegyzetek:

1. Rippl-Rónai József levele Lázár Bélához Kaposvár, 1915 augusztus 31. Közlöve: Rippl-Rónai József gyűjteményes kiállításának katalógusa Magyar Nemzeti Galéria, Budapest, 1998. / továbbiakban Rippl-Rónai katalógus 1998. / 510.
2. Rippl-Rónai József háborús festményeinek és rajzainak kiállítása Ernst múzeum, 1915. szeptember
3. Rippl-Rónai internálásáról lásd bővebben Paris Anella: A művész internáltságának története Lásd 2. sz. jegyzetben idézett katalógus.
4. Komor Marcell: Grünwald Mór / nekrológ / Vállalkozók lapja, 1918. Október 31.
5. Rippl-Rónai katalógus 1998. 108. kép. A Schiffer - villáról ld. Gábor Eszter - Nagy Ildikó - Sármany Ilona: A budapesti Schiffer villa / Egy késő szecessziós villa rekonstrukciója / Művészettörténeti Értesítő, 1982. 2. szám 74-88.
6. A Damjanich utca 26. sz. ingatlan telekkönyvi betétéből / 4263 sz. /, - mely épület 1914-15-ben Grünwaldék vagyonát képezte - derül ki, hogy Grünwaldék 1915 szeptemberében is még a Bajza utcában laktak, tehát csak ez időpont után költöztek az Andrássy útra. Itt köszönöm meg Gábor Eszter munkámhoz nyújtott segítségét.
7. Félreértések elkerülése végett itt kell jegyezni, hogy a Kozma utcai zsidó temető komputeres adatbázisában szereplő Grünwald Vilmos / meghalt 1917 januárban / nem azonos azzal a Grünwald Vilossal, akit mi keresünk, és aki ugyancsak 1917-ben, de márciusban halt meg. A megfelelő személyt csak felesége leánykori nevének segítségével, és a Kozma utcai temető karterekos nyilvánvalóságában lehet megtalálni, ahol már az Andrássy út 120-as címe is fellelhető volt.
8. Lázár Béla fel is hívja a képre a figyelmet az 1912-es, már hivatkozott esszéjében. Lásd itt is a Lázár - Grünwald - Ernst vonalat.
9. Lásd Imre Györgyi projektumokról írt képanalíziseit, in.: Rippl-Rónai katalógus 1998. 346-350.
10. Rippl-Rónai József levele testvérehez, Ödönhöz. 1916 május 13. MKCS.C-I. 36/710.
11. Rippl-Rónai József emlékezési. Budapest, 1957. 66.
12. Kernstok Károly emlékezése a KUT gyászünnepén. Nyugat, 1928. I. kötet 61.
13. Lázár Béla i.m. 99. 75. kép